

KOCATEPE YAŞLI DAYANIŞMA MERKEZİNİN HİZMET ÇEVRESİNDE OTURAN YAŞLILARIN SOSYO DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ VE GEREKSİNİMLERİ

Socio-demographic Characteristics and Needs of Aged that Lived Around the Kocatepe Aged Solidarity Center

Kasım KARATAŞ
Veli DUYAN

Yrd. Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi
Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Öğretim Üyesi
Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi
Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Öğretim Üyesi

ÖZET

Çoğunluğu kadın olan yaşlıların eğitim durumu okur yazar olmayanlardan üniversite mezunlarına değin geniş bir alanda dağılım göstermektedir. Eğitim düzeyleri açısından erkekler lehine anlamlı bir fark vardır. Bu durum Türkiye'de eğitim-cinsiyet ilişkisinde

rastlanan genel eğilimle tutarlıdır. Yaşlıların çoğunluğu evlidir. Medeni durum açısından cinsiyetler arasındaki fark da anlamlıdır. Yaşlılar en az bir çocuğa sahiptir. Çocuk sahibi olma oranı kadınlarda, erkeklerden daha yüksektir. Ortalama 40 yıldır Ankara'da yaşamakta olan yaşlıların çok büyük bir oranı göç deneyimi yaşamıştır. Yaşlıların büyük bir bölümü sosyal güvenceye sahiptir. Meslek sahibi olma oranı erkeklerde daha yüksektir. Kadınların gelir ortalaması erkeklerden belirgin bir şekilde düşüktür. Yaşlıların gelir kaynakları arasında ilk sırada emekli maaşı, ikinci sırada ise kira geliri yer almaktadır. Yaşlıların yarısından çoğu gelirini yeterli bulmamakta; yaklaşık beşte biri "dışardan" ekonomik yardım almaktadır. Yaşlıların yaklaşık %90'ı kendisine ait bir evde oturmaktadır. Kadın yaşlılar arasında yalnız ve çocuklarıyla birlikte yaşama; erkek yaşlılar arasında ise eşiyle ve eşi ve çocuklarıyla birlikte yaşama oranı daha yüksektir. Yaşlıların çocukları tarafından ziyaret edilme sıklığı kadın yaşlılarda daha fazladır. Yaşlıların serbest zaman değerlendirme biçimleri genelde "alt ve orta sınıf" alışkanlıklarını yansıtmaktadır. Yaşlıların yarısından fazlası bir sağlık sorunu olduğunu belirtmekte; yarısı da bir sağlık sorunu ile karşılaştıklarında yakınlarından her hangi bir yardım alamadıklarını belirtmektedir. Yaşlıların yarısından çoğu günlük yaşamda, küçük onarımlar, ev temizliği, fatura ödemeleri, alışveriş, ulaşım, yemek yeme ve okuma gibi çeşitli güçlüklerle karşılaşmaktadırlar.

Anahtar Sözcükler: yaşlılık, yaşlı dayanışma merkezi, yaşlıların sosyo-demografik özellikleri ve yaşlıların gereksinimleri

SUMMARY

The educational background of the aged among whom the majority are women, show a distribution varying from the illiterate to the university graduates. In terms of education levels there is a significant difference in favor of men. This situation is consistent with the general tendency seen in Turkey in the relationship between education and sex. The majority of the aged are married. In terms of marital status the difference between sexes is

significant, too. The aged have at least one child. The rate of having children is higher in women than men. A great majority of the aged who have been living in Ankara for 40 years on average have experienced migration. A great part of the aged has social security. The rate of having a job is higher in men. Women's average rate of income is lower than men's evidently. Among the income resources of the aged first comes the retirement salary, then renting income. More than half of the aged do not find their income adequate; approximately one out of every five receives support from "outside". Nearly 90% of the aged live in a house of his/her own. Among the women aged living alone or with children; and among the men aged living with spouse or spouse and children is higher. The frequency of being visited by the children of the aged is more in the women aged. The forms of the aged's spending of casual times generally reflect "lower and middle class" habits. More than half of the aged state that they have a health problem; and half state that when they have a problem they do not receive any help from their relatives. More than half of the aged face with various difficulties in their everyday lives such as small repairs, housework, bill payments, shopping, transporting, eating and reading.

Key Words: aged, the aged solidarity center, socio-demographic characteristics of the aged and needs of aged.

GİRİŞ

Yaşlılık yaşam süresinde gelişme ve olgunlaşmayı izleyen, genetik yapı ve çevre arasındaki etkileşimin en üst düzeyde görüldüğü fizyolojik ve ruhsal değişimlerin ortaya çıktığı bir gelişim dönemidir (Pekcan, 2000: 51). İlerleyen yaşla birlikte gündeme gelen bu değişimler yaşının sosyal uyum sorunlarını artırmaktadır (Emiroğlu, 1995: 144).

Türkiye'nin demografik yapısı, çeşitli açılardan değişime uğramaktadır. Geleneksel toplumsal yapı içinde görece daha az bir ağırlığa sahip olan yaşlı nüfus, giderek ağırlığını arttırmaktadır. Bilimsel ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik ve toplumsal kalkınma, insanın yaşam niteliğini yükseltmekte ve ortalama ömür uzamaktadır (Karataş, 1988: 2; Tufan, 2002: 53-54). Ayrıca ekonomik ve toplumsal gelişme ile doğurganlık (çocuk sayısı) arasındaki doğrusal ilişkinin bir sonucu olarak özellikle de kentte yaşayan ailelerde ortalama çocuk sayısı bir düşüş eğilimine girmiştir (Karataş, 1987). Tüm bu etkenlerin bir sonucu olarak nüfusun yaş bileşimi yaşlılar lehine değişmeye başlamıştır. Örneğin 65 yaş üzerindeki-lerin toplam nüfusa oranı 1965 yılında % 4 iken 1970'te bu oran % 4,4'e 175'te %4.6'ya, 1980'de % 4.7'ye çıkmıştır. 1980 sonrası on yılda bu oranda bir gerileme gözlenmiş ve 1990'a gelindiğinde % 4.3'e düşmüştür. Ancak 1990 sonrasında yaşlı nüfusun genel nüfusa oranı iki artarak 2000'li yıllarda %6'ya ulaşmıştır (Sezal, 2001: 76). Tufan (2001: 34) mevcut demografik eğilimlerin sürmesi kaydıyla bu oranın önümüzdeki 20 yıl içerisinde % 20 oranına ulaşacağını; 2050 yılında ise 0-14 yaş ile 65 yaş üzeri nüfusun eşitleneceğini belirtmektedir.

Toplumsal değişim yalnızca nüfusun yaş bileşimini değil kır kent bileşimini ve aileyi de etkiledi. Son elli yıl içerisinde nüfusun kır kent bileşimi tü-müyle değişti (Karataş, 2002, 63; Sezal, 2001: 77). Bu değişimle birlikte kente yerleşen aileler, yapı ve işlev örüntüleri açısından köklü bir de-

ğişime uğradı. Zaman içerisinde işlevlerinin çoğunu örgütlü toplumsal kurumlara devreden aile, yapısal olarak da küçüldü ve "çekirdek" hale geldi. Sayıları giderek artan ve bu aile yapısı içerisinde yer bulamayan yaşlı bireyler yalnız ya da eşyle birlikte yaşamak, özellikle evlenmemiş olan çocukları ya da diğer aile yakınları ile birlikte yaşamak ile yaşamlarının "son dönemlerini" sürekli bakım kurumlarında geçirmek gibi değişik seçenekler ürettiler. Yaşanan toplumsal değişme, Türkiye'de de yaşlılık alanının bir sosyal refah alanı olarak giderek geliştiğini gösterse de (Güran Koşar, 1996); sürekli bakım kurumlarında (huzurevlerinde) yaşamak hem toplumsal açıdan hem de bireysel açıdan tercih edilir bir seçenek haline henüz gelemedi (Karataş, 1988: 175-176; Arlı ve Diğerleri, 2002: 209). Huzurevi türü kurumsal bakım hizmetlerinin yeterince tercih edilmemesinde, ilgili kamu kurumlarının (SHÇEK ve Belediyeler) yetersiz ve yanlış yatırım politikaları da etkili olmaktadır (Karataş 1995).

Kurum bakımını tercih etmeyen yaşlıların gereksinimlerini karşılamak üzere evlerinde ve yaşadıkları mahallelerde geliştirilecek sosyal destek hizmetleri (kendi evlerinde yalnız ya da ailesi ile birlikte yaşayan ve yaşlılığı nedeniyle giderek azalan çevre ilişkilerini güçlendirmek isteyen, yalnızlık duyan yaşlıların gündüzleri bir araya gelerek yaşlıları ile birlikte o-

labilecekleri ve çeşitli sosyal, kültürel, sanatsal etkinliklere katılabilecekleri) son yıllarda daha çok tartışılır hale geldi (Kalınkara, 2000). Bu çerçevede Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından geliştirilmiş olan "Yaşlı Dayanışma Merkezleri"nin sayısı giderek artmaya başladı.

TARİH	YAŞLI DAYANIŞMA MERKEZİ ADI
2000	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ankara Bahçelievler Yaşlı Dayanışma Merkezi ➤ İzmir Nebahat Dolman Yaşlı Dayanışma Merkezi ➤ Çanakkale Yaşlı Dayanışma Merkezi ➤ Ankara Emek Yaşlı Dayanışma Merkezi ➤ Ankara Kocatepe Yaşlı Dayanışma Merkezi
2001	<ul style="list-style-type: none"> ➤ İstanbul Yaşlı Dayanışma Merkezi

Kaynak: Aile Araştırma Kurumu 2001 Aile Yılı, 2002

Bu tür merkezlerin "hizmet çevresinde" yaşayan yaşlıların sayısının, özelliklerinin ve gereksinimlerinin belirlenmesi buralarda geliştirilecek sosyal hizmet programları açısından son derece önemlidir.

AMAÇ

Bu araştırmanın amacı Kocatepe Yaşlı Dayanışma Merkezinin bulunduğu Esat oğlu Mahallesinde oturan 60 yaş ve üzerindeki yaşlıların sosyo demografik özellikleri ve gereksinimlerini belirlemektir. Yaşlıların özellikleri ve gereksinimleri (yaş, cinsiyet, medeni durum, çocuk sahibi olma,

*Bu tür durumlarda yaşlının ekonomik varlığının (örneğin emekli maaşının) diğer kişi ile birlikte yaşamada etkili olduğu gözlenmektedir. Burada karşılıklı bir yararlanma söz konusudur. Kentin ağır ekonomik koşulları ile baş etme stratejilerinden birisi olarak, bu tür bir dayanışma, bir ara form olarak ortaya çıkmaktadır.

çocuk sayısı, göç deneyimi, yaşamının çoğunu geçirdiği yerleşim yeri, mesleği, geliri, sosyal güvencesi, konut durumu, kimlerle birlikte yaşadığı) gibi değişkenleri içeren sosyo demografik özellikler ile (*çocuklarıyla ilişkileri, gelirini yeterli bulma, maddi yardım alma, boş zaman değerlendirme, sağlık sorunları ve günlük yaşamda karşılaşılan güçlükler*) gibi gereksinim odaklarını içeren iki ana başlık altında incelenmektedir.

Bu genel amaca bağlı olarak araştırmanın alt amaçları şöyle belirlenmiştir:

1. Yaşlıların sosyo-ekonomik özellikleri nedir ve cinsiyete göre değişmekte midir?
2. Yaşlıların birlikte yaşadığı kişiler ve çocuklarıyla ilişkileri nasıldır ve cinsiyete göre değişmekte midir?
3. Yaşlıların serbest zamanlarını değerlendirme biçimleri nasıldır?
4. Yaşlıların sağlık durumları nasıldır ve cinsiyete göre değişmekte midir?
5. Yaşlıların günlük yaşamda karşılaştıkları güçlükler nedir ve cinsiyete göre değişmekte midir?

YÖNTEM

Araştırmanın verileri Nisan 2002'de görüşme yoluyla toplanmıştır. Görüşmeler araştırmanın amaçları doğrultusunda hazırlanmış bir soru kağıdı aracılığıyla ev ortamında gerçekleştirilmiştir.

Esatoğlu Mahallesinde oturan 60 yaş üzerindeki yaşlıların isim ve adresleri muhtarlık kayıtlarından alınmıştır. Elde edilen liste, toplam 300 yaşlıdan oluşmaktadır. Tüm yaşlıların yaş

ortalaması 70.9 (ss.7.76; min.: 60, max.: 100)dur. Araştırmanın verileri mahallede kayıtlı yaşlıların tümünden toplanmış; ancak kayıtlı yaşlıların % 38.33'üne görüşmeyi istemedikleri, evde bulunamadıkları ve taşındıkları için ulaşılamamıştır.

Görüşme Gerçekleştirilemeyen Nedenlerine Göre Yaşlıların Dağılımı

Görüşülemeyen nedenleri	n	%
Görüşmeyi istemedi	48	41,7
Evde bulunamadı	33	28,7
Taşınmış	17	14,8
Ölmüş	6	5,2
Yanlış adres	6	5,2
Ankara dışında	5	4,3
Toplam	115	100,0

Elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS programı aracılığıyla işlendi ve çözümlendi. Bulgular araştırmanın amaçları çerçevesinde sunulularak yorumlandı.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın buluları yaşlıları tanıttıcı bulgular, yaşlıların ekonomik özellikleri, yaşlıların birlikte yaşadığı kişiler ve çocuklarıyla ilişkileri, yaşlıların serbest zamanlarını değerlendirme biçimleri, yaşlıların günlük yaşamda karşılaştıkları güçlükler yaşlıların sağlık durumu, yaşlıların huzurevinde kalmayı düşünme durumu alt başlıkları içerisinde sunulularak yorumlandı.

Çizelge 1. Yaşlıları Tanıtıcı Bulgular

Sosyo-Demog. Değişkenler	Kadın 109 (%58.9)	Erkek 76 (%41.1)	Toplam (185)
Yaş	ort = 70.79 (ss 7.03) min: 60 maks: 93	ort = 71.69 (ss 7.78) min: 60 maks: 98	ort = 71.16 (ss 7.34) min: 60 maks: 98
Eğitim: ki kare: 28,305 sd:5 p .000			
Okur yazar değil	4 (%3,7)		4 (% 2.2)
Okur yazar	5 (%4,6)	2 (%2,6)	7 (% 3.8)
İlkokul mezunu	25 (%22,9)	10 (%13,2)	35 (% 18.9)
Ortaokul mezunu	25 (%22,9)	7 (%9,2)	32 (% 17.3)
Lise mezunu	28 (%25,7)	14 (%18,4)	42 (% 22.7)
Üniversite mezunu	22 (%20,2)	43 (%56,6)	65 (% 35.1)
Medeni durumu: ki kare: 34,720 sd:3 p .000			
Evli	58 (%52,2)	71 (%93,4)	129 (% 69.7)
Hiç evlenmemiş	5 (%4,6)		5 (% 2.7)
Eşi ölmüş/dul	46 (%40,2)	5 (%6,6)	51 (% 27,6)
Çocuk sahibi olma durumu: ki kare: 4,945 sd:1 p .026			
Evet	99 (%90,8)	75 (%98,7)	174 (% 94.1)
Hayır	10 (%9,2)	1 (%1,3)	11 (% 5.9)
Çocuk sayısı (n=174)	ort = 2.55 (ss .98) min: 1 maks: 5	ort = 2.53 (ss 1.18) min: 1 maks: 7	ort = 2.54 (ss 1.09) min: 1 maks: 7
Göç Yaşama Durumu			
Evet	89 (%81.7)	61 (%80.3)	150 (%81.1)
Hayır	20 (%18.3)	15 (%19.7)	35 (%19.9)
Ankara'da yaşama süresi	ort = 39.63 (ss 14.70) min: 1 maks: 72	ort = 41.14 (ss 14.32) min: 5 maks: 73	ort = 40.27 (ss 14.52) min: 1 maks: 73

Araştırmaya katılan yaşlıları tanıtıcı sosyo demografik değişkenler cinsiyet, yaş, eğitim, medeni durum, çocuk sahibi olma, çocuk sayısı, göç yaşama ve Ankara'da yaşama süresi ile sınırlı tutulmuştur.

Görüşülen yaşlıların % 58.9'u kadın, % 41.1'i ise erkektir. Yaşlıların yaşlarını 60 ile 98 arasında değiştirmektedir. Kadınlarda yaş ortalaması 70.79 (ss 7.03; min: 60 maks: 93), erkeklerde 71.69 (ss 7.78; min: 60 maks: 98), genelde ise 71.16 (ss 7.34; min: 60 maks: 98) olarak bulunmuştur.

Yaşlıların eğitim durumu okur yazar olmayanlardan üniversite mezunlarına değin geniş bir alanda dağılım göstermektedir. Tüm yaşlılarda en sık görülen eğitim düzeyi, sırası ile *üniversite, lise, ilk okul, orta okul, okur yazar ve okur yazar olmayanlar* şeklindedir. Araştırmaya katılan yaşlıların eğitim düzeyleri, yaş ortalamaları dikkate alındığında, Türkiye ortalamasından yüksek bulunmuştur (HÜNEE, 1999: 18).

Eğitim düzeylerine cinsiyet değişkeni temelinde bakıldığında erkeklerde durum genel dağılımla örtüşmektedir. Kadınlarda ise sıralama biraz değişmekte *lise, ortaokul, ilk okul, üniversite, okur yazar ve okur yazar olmayanlar* şeklinde farklılaşmaktadır. Bu durum Türkiye'de eğitim-cinsiyet ilişkisinde rastlanan genel eğilimle tutarlıdır. Cinsiyete göre eğitim düzeylerinde görülen farklılaşmanın anlamlı bir farklılaşma olduğu uygulanan ki kare testi ile de kanıtlanmaktadır. Sonuç olarak kadınlarda eğitim düzeyi erkeklere oranla daha düşüktür.

Yaşlıların büyük çoğunluğu evlidir. Diğerlerini ise eşi ölmüş (dul) ve hiç evlenmemiş olanlar oluşturmaktadır. Erkekler arasında hiç evlenmemiş yaşlı bulunmazken kadınlarda bu durum % 4.6 oranında gözlen-

miştir. İki küme arasında önemli bir farklılık da eşi ölmüş/dul olanlar arasındadır. Kadınlarda bu durum % 40.2 iken erkeklerde % 6.6'dır. Bu durum, eşleri ölen erkeklerin kendilerinden daha genç birileriyle yeniden evlenme eğilimlerinin yüksek olmasıyla açıklanabilir. Oysa kadınlar ileri yaşlarda eşlerini yitirdikten sonra yeniden evlenmeyi düşünmemektedirler. İşte bu nedenle evlilerin oranı erkekler arasında daha yüksektir. Eşi ölmüş/dul kadınların yaş ortalaması, (74.06; sd=8.02) kadınların genel yaş ortalamasından daha yüksek bulunmuştur. Medeni durum açısından cinsiyetler arasındaki fark da anlamlı bulunmuştur.

Yaşlıların % 94.1'i en az bir çocuğa sahiptir. Çocuk sahibi olma oranı kadınlarda % 90.8 erkeklerde ise % 98.7'dir. Kadınlarda çocuk sahibi olma oranının daha düşük olması, iki küme arasındaki fark anlamlı görünmese de, kadınlar arasında hiç evlenmemiş olanların varlığı ile açıklanabilir. Çocuk sahibi olan yaşlıların ortalama çocuk sayısı 2.54'tür. Bu rakam Türkiye ortalamasından (2.76) daha düşüktür (HÜNEE, 1999: 40). Ortalama çocuk sayısı açısından iki cins arasında bir farklılık gözlenmemiştir.

Yüzde 81.1'i göç deneyimi yaşayan yaşlılar ortalama 40 yıldır Ankara'da yaşamaktadır. Göç deneyimi yaşama Ankara'da yaşama süresi açısından iki küme arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Ankara'da yaşama süresi, yaşlıların, kentlileşme açısından önemli bir avantajı sahibi olduklarını göstermektedir.

Çizelge 2. Yaşlıların Ekonomik Özellikleri

Sosyo-Demog. Değişkenler	Kadın 109 (%58.9)	Erkek 76 (%41.1)	Toplam (n=185)
Sosyal güvence durumu (n=185)			
SSK	12 (%11.0)	13 (%17.1)	25 (%13.5)
Emekli sandığı	85 (%78.0)	55 (%74.2)	140 (%75.7)
Bağ-kur	5 (%4.6)	6 (%7.9)	11 (%5.9)
Banka sandığı	1 (%0.9)	2 (%2.6)	3 (%1.6)
Yok	6 (%5.5)	0 (%0.0)	6 (%3.2)
Mesleğinin olma durumu: ki kare: 63.142 sd:1 p < 0.000			
Var	40 (%36.7)	72 (%94.7)	112 (% 60.5)
Yok	69 (%63.3)	4 (%5.3)	73 (% 39.5)
Herhangi bir gelirin bulunma durumu			
Evet	94 (%86.2)	63 (%82.9)	157 (%84.9)
Hayır	15 (%13.8)	13 (%17.1)	28 (%15.1)
Gelir (n=157) (milyon TL)	t=3.154 sd:155 p < 0.01		
	ort = 482.30 (ss 293.20) min: 100 maks: 1.829	ort = 660.24 (ss 413.82) min: 200 maks: 1.950	ort = 553.70 (ss 356.32) min: 100 maks: 1.950
Gelir kaynakları (n=176)			
Emekli maaşı	103 (%94.5)	71 (%93.4)	174 (%98.9)
Kira geliri	11 (%10.1)	13 (%17.1)	24 (%13.6)
Toprak geliri	3 (%2.8)	1 (%1.3)	4 (%2.3)
Diğer	10 (%9.2)	14 (%18.4)	24 (%13.6)
Gelirini yeterli bulma durumu			
Evet	74 (%67.9)	52 (%68.4)	126 (%68.1)
Hayır	35 (%32.1)	24 (%31.6)	59 (%31.9)
Ekonomik yardım alma durumu			
Evet	24 (%22.0)	10 (%13.2)	34 (%18.4)
Hayır	85 (%78.0)	66 (%86.8)	151 (%81.6)
Kendine ait evinin olma durumu			
Var	96 (%88.1)	69 (%90.8)	165 (% 89.2)
Yok	13 (%11.9)	7 (%9.2)	20 (% 10.8)

Görüşülen yaşlıların yalnızca % 3.2'sinin herhangi bir sosyal güvencesi bulunmamaktadır. Erkekler arasında sosyal güvencesi olmayan kimse yokken kadınların % 5.5'inin sosyal güvencesi yoktur. Sosyal güvenlik kuruluşları arasında ilk sırada Emekli San-

dığı, ikinci sırada SSK ve üçüncü sırada da Bağ-Kur yer almaktadır. Yaşlıların % 60.5'i bir mesleği olduğunu belirtmiştir. Meslek sahibi olma oranı erkeklerde (% 94.7) kadınlardan (%36.7) daha yüksektir. Aradaki fark anlamlıdır. Yaşlıların % 84.9'u sürekli bir gelire

sahiptir. Kadınlarda ve erkeklerde sürekli bir gelire sahip olma durumu açısından anlamlı bir fark yoktur. En az 100 milyon en çok 1.950 milyon TL arasında gelire sahip olan yaşlıların ortalama geliri 553.700 bin TL'dir. Kadınların gelir ortalaması (482.300) erkeklerden (660.240) belirgin bir şekilde düşüktür. İki küme arasında ortalamalar arası fark anlamlı bulunmuştur. Yaşlılar gelir kaynakları açısından incelendiğinde genelde ilk sırada emekli maaşı gelmektedir. Her iki grupta da emekli maaşı en önemli gelir kaynağı duru-

mundadır. İkinci önemli gelir kaynağı olarak kira geliri görünmektedir. Ayrıca toprak geliri ve "diğer" kategorisinde yer alan ve sık karşılaşılmayan gelir kaynaklarına da rastlanmıştır. Yaşlıların %68.1'i (her iki grupta da yakın oranlarda) gelirini yeterli bulmazken, ancak % 18.4'ü dışardan ekonomik yardım almaktadır. Yardım alma oranı kadınlarda (%22.0) erkeklere (%13.2) oranla daha yüksektir. Yaşlıların yaklaşık %90'ı kendisine ait bir evde oturmaktadır. Bu oran erkekler ve kadınlar arasında farklı değildir.

Çizelge 3. Yaşlıların Birlikte Yaşadığı Kişiler ve Çocuklarıyla İlişkileri

Sosyo-Demog. Değişkenler	Kadın	Erkek	Toplam (n=185)
Kimlerle birlikte yaşıyor ki kare: 34.189	109 (%58.9)	76 (%41.1)	sd:33 p < 0.000
Yalnız	33 (% 31.4)	2 (% 2.6)	35 (% 18.9)
Çocukları ve eşiyile	11 (% 10.5)	19 (% 25.0)	30 (% 16.2)
Eşiyile	46 (% 43.8)	52 (% 68.4)	98 (% 53.0)
Yalnız çocuklarıyla	15 (% 14.3)	3 (% 3.9)	18 (% 9.7)
Aile yakınlarıyla	4 (% 3.5)	0 (% 0.0)	4 (% 2.2)
Yalnız yaşama süresi (n=35)	ort = 12.27 (ss 8.26) min: 1 maks: 40	ort = 20.00 (ss 14.14) min: 10 maks: 30	ört = 12.71 (ss 8.57) min: 1 maks: 40
Yalnızlığı kendisinin isteme durumu (n=35)			
Evet	21 (% 63.6)	2 (% 100.0)	23 (%65.7)
Hayır	12 (% 36.4)	0 (% 0.0)	12 (%35.3)
Ankara'da çocuk sahibi olma durumu (n=174)			
Evet	90(% 85.3)	64 (% 90.9)	154 (% 88.5)
Hayır	11(% 14.7)	9 (%9.1)	20 (% 11.5)
Çocukları tarafından ziyaret edilme durumu (n=164)			
Evet	93 (%98.9)	67 (% 95.7)	160 (% 97.6)
Hayır	1 (% 1.1)	3 (% 4.1)	4 (% 2.4)
Çocuklarınca ziyaret edilme sıklığı (n=164)			
Hiç	1 (% 1.1)	3 (% 4.3)	4 (%2.2)
Haf. bir ve dah. sık	70 (% 74.5)	42 (% 60.0)	112 (%60.5)
Ayda bir kaç kez	3 (% 3.2)	6 (% 8.6)	9 (%4.9)
Ayda bir	8 (% 8.5)	9 (% 12.9)	17 (%9.2)
Yılda bir kaç kez	6 (% 6.4)	6 (% 8.6)	12 (%6.5)
Yılda bir ve daha sey	6 (% 6.4)	4 (% 5.7)	10 (%5.4)

Kadın yaşlıların %31.1'i, erkek yaşlıların ise %2.6'sı yalnız yaşamaktadır. İki küme arasında yalnız yaşama olgusu açısından önemli bir fark vardır. Bir başka çalışmada (Arlı ve Diğerleri, 2002: 216) bu bulgu % 18.5'tir. Çocuklarıyla birlikte yaşama oranı da kadınlar arasında daha yaygındır. Erkeklerde ise eşiyile birlikte, eşiyile ve çocuklarıyla birlikte yaşayanların oranı daha yüksektir. İki küme arasındaki fark önemlidir. Kadınlar arasında yalnız yaşama süresi 12. 27 yılken bu süre yalnız yaşayan erkeklerde 20 yıldır.

Yalnız yaşayan kadınlar arasında yalnız yaşamayı kendileri seçenlerin oranı %63.6'dır. Erkeklerde bu oran % 100'dür.

Burada önemli olan kadınların %36.4'ünün yalnız yaşamayı seçmemiş olması, yani bir zorunluluk sonucu yalnız yaşamasıdır. Bir zorunluluk sonucu yaşanan yalnızlığın,

yaşlılıkta karşılaşılan sorunlarla baş etme açısından bir dezavantaj oluşturduğu söylenebilir. Yalnız yaşayan yaşlılar kimi zaman toplumsal açıdan yalıtılmışlardır (Perlmutter ve Hall, 1992: 459).

Yaşlıların % 88.5'inin Ankara'da en az bir çocuk sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Ankara'da çocuk sahibi olma oranı kadın yaşlılarda % 90.9, erkek yaşlılarda ise % 85.3'tür. Yaşlıların tamamına yakını çocukları tarafından ziyaret edildiğini belirtmiştir. Kadınlarda bu oran az miktarda daha yüksektir.

Yaşlıların çocukları tarafından ziyaret edilme sıklığı incelendiğinde, iki küme arasında bazı farklılıklara rastlanmıştır. Hiç ziyaret edilmeyen bir kadın yaşlıya karşılık üç erkek yaşlı bulunmaktadır. Haftada bir ve daha sık ziyaret edildiğini belirten kadın yaşlılar % 74.5, erkek yaşlılar ise % 60.0'tır.

Çizelge 4. Yaşlıların Serbest Zamanlarını Değerlendirme Biçimleri

Serbest zamanlarda yapılanlar (n=148)	
Gezerek	60 (%40.5)
Kitap okuyarak	44 (%29.7)
El işi yaparak	27 (%18.2)
Arkadaşlara giderek	22 (%14.9)
Ev işi yaparak	15 (%10.1)
Gazete okuyarak	13 (%8.8)
Televizyon izleyerek	8 (%5.4)
Alışveriş yaparak	6 (%4.1)
Evde oturarak	5 (%3.4)
Diğer	31 (%20.9)

Yaşlıların serbest zaman değerlendirme biçimleri arasında en çok rastlanan etkinlikler ağırlık sırasına göre

gezmek, kitap okumak, el işi yapmak, arkadaşlara gitmek, ev işi yapmak, gazete okumak, televizyon

izlemek, alışveriş yapmak, evde oturmak ve diğer kategorisi içinde yer verilen spor yapmak, bahçe işleri yapmak, torunlarla ilgilenmek, ibadet yapmak, gönüllü faaliyetlere katılmak, resim yapmak, sinemaya gitmek, bulmaca çözmek, kahvehane-

ye gitmek, şiir yazmak, kuş beslemek gelmektedir. Serbest zaman değerlendirme biçimleri yakından incelendiğinde, genelde alt ve orta sınıf alışkanlıklarının ağır bastığı görülmektedir.

Çizelge 5. Yaşlıların Sağlık Durumu

Cinsiyet	Kadın	Erkek	Toplam
	109 (%58.9)	76 (%41.1)	(n=185)
Sağlık sorunu bulunma durumu (k-kare=1.387; sd=1; p> 0.05)			
Evet	71 (% 65.1)	43 (% 56.6)	114 (%61.6)
Hayır	38 (% 34.9)	33 (% 43.4)	71 (%38.4)
Sağlık sorununun türü (n=114)			
HT		57 (%50.0)	
Kalp damar hastalıkları		33 (%28.9)	
Romatizma		16 (%14.0)	
Şeker		15 (%13.2)	
Kemik erimesi		8 (%7.0)	
Solunum yolu hastalıkları		8 (%7.0)	
Böbrek hastalıkları		5 (%4.4)	
Diğer		29 (%25.5)	
Bel fıtığı, görme ve işitme bozuklukları, kireçlenme, kanser, kırıklar, felç, MS, prostat, guatr, boyun fıtığı, epilepsi, mide hastalıkları, sık hastalanma, anemi ve Parkinson			
Sağlık sorununda yakınlarından yardım alabilme durumu (k-kare= 11.217; sd=1; p<0.001)			
Evet	66 (% 60.6)	27 (% 35.5)	93 (%50.3)
Hayır	43 (% 39.4)	49 (% 64.5)	92 (%49.7)
Sağlık sorununda kimlerden yardım aldığı (n=93)			
Çocuklarımdan		32 (%34.4)	
Eşimden		21 (%22.6)	
Yalnız kızımdan		19 (%20.4)	
Yalnız oğlumdan		11 (%11.8)	
Diğer (Yardımcı kadın, enişte, arkadaşlar, diğer akrabalar, kız kardeşi, komşular)		10 (%10.8)	

Yaşlılık, ekonomik ve sosyal sorunların yanı sıra pek çok sağlık sorunu-

nun da birlikte yaşandığı bir dönemdir. Yaşlılıkla birlikte önem kazanan

sağlık sorunlarının listesi oldukça uzundur (Pekcan, 2000: 52; Arlı ve Diğerleri, 2002: 218). Görüşülen yaşlıların % 61.6'sı bir sağlık sorunu olduğunu belirtmektedir. Belirtilen sağlık sorununun türleri incelendiğinde en çok yüksek tansiyon, kalp damar hastalıkları, romatizma, şeker, kemik erimesi, solunum yolu hastalıkları, böbrek hastalıkları ile "diğer" kategorisinde yer verilen bel fıtığı, görme ve işitme bozuklukları, kireçlenme, kanser, kırıklar, felç, MS, prostat, guatr, boyun fıtığı, epilepsi, mide hastalıkları,

sık hastalanma, anemi ve Parkinson hastalıkları görülmektedir.

Yaşlıların yarısı (%49.7) bir sağlık sorunu ile karşılaştığında yakınlarından her hangi bir yardım alamadıklarını belirtmiştir. Böyle durumlarda yakınlarından bir yardım alabildiğini söyleyen yaşlılar ise daha çok çocuklarından, eşinden ve diğer yakınlarından (yardımcı kadın, enişte, arkadaşlar, diğer akrabalar, kız kardeşi, komşular) bu yardımı alabildiğini ifade etmektedirler.

Çizelge 6. Yaşlıların Günlük Yaşamda Karşılaştıkları Güçlükler

Cinsiyet	Kadın	Erkek	Toplam
	109 (%58.9)	76 (%41.1)	(n=185)
Güçlüklerle karşılaşma durumu (k-kare=6.663; sd=1; p< 0.01)			
Evet	75 (% 68.8)	38 (% 50.0)	113 (%61.1)
Hayır	34 (% 31.2)	38 (% 50.0)	72 (%38.9)
Karşılaşılan güçlükler (n=113)			
Küçük onarımlar		78 (%69.0)	
Ev temizliği		73 (%64.6)	
Fatura ödemeleri		53 (%46.9)	
Alış veriş		43 (%38.1)	
Ulaşım		38 (%33.6)	
Yemek yeme		37 (%32.7)	
Okuma		16 (%14.2)	
Diğer		5 (%4.4)	

Yaşlıların % 61.1'i günlük yaşamda çeşitli güçlüklerle karşılaştıklarını ifade etmektedir. Günlük yaşamda en sık karşılaşılan güçlükler ise sırası-

la küçük onarımlar, ev temizliği, fatura ödemeleri, alış veriş, ulaşım, yemek yeme ve okumadır.

Çizelge 7. Yaşlıların Huzurevinde Kalmayı Düşünme Durumu

Huzurevinde kalmayı düşünme durumu	
Evet	9 (%4,9)
Hayır	176 (%95.1)

Görüşülen yaşlılara huzurevinde kalmayı düşünüp düşünmedikleri sorulmuş % 95 gibi çok büyük bir oranından olumsuz yanıt alınmıştır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Yaşları 60 ile 98 arasında değişen yaşlıların çoğunluğu kadındır. Yaşlıların yaş ortalaması (71.16) cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermemektedir.

Yaşlıların eğitim durumu okur yazar olmayanlardan üniversite mezunlarına değin geniş bir alanda dağılım göstermektedir. Yaşlıların eğitim düzeyleri, yaş ortalamaları dikkate alındığında, Türkiye ortalamasından yüksek bulunmuştur. Eğitim düzeylerine, cinsiyet değişkeni temelinde bakıldığında, erkeklerle kadınlar arasında erkekler lehine anlamlı bir fark vardır. Bu durum Türkiye'de eğitim-cinsiyet ilişkisinde rastlanan genel eğilimle tutarlıdır.

Yaşlıların çoğunluğu evlidir. Erkek ve kadın yaşlılar arasında önemli bir farklılık, eşi ölmüş/dul olanlar açısından dır. Kadınlarda bu durum % 40.2 iken erkeklerde % 6.6'dır. Bu durum, eşleri öldükten sonra, erkeklerin kendilerinden daha genç birileriyle yeniden evlenme eğilimleri ile açıklanabilir. Oysa kadınlar ileri yaşlarda eşlerini yitirdikten sonra yeniden evlenmeyi düşünmemektedirler. İşte bu nedenle evlilerin oranı erkekler arasında daha yüksektir. Medeni durum açısından cinsiyetler arasındaki fark da anlamlıdır.

Yaşlılar (% 94.1 oranda) en az bir çocuğa sahiptir. Çocuk sahibi olma oranı kadınlarda, erkeklerden daha yüksektir. Bu durum, kadınlar arasında hiç evlenmemiş olanların varlığı ile açıklanabilir. Çocuk sahibi o-

lan yaşlıların ortalama çocuk sayısı Türkiye ortalamasından daha düşüktür. Ortalama çocuk sayısı açısından iki cins arasında bir farklılık gözlenmemiştir.

Ortalama 40 yıldır Ankara'da yaşamakta olan yaşlıların çok büyük bir oranı (% 81.1) göç deneyimi yaşamıştır. Ankara'da yaşama süresinin uzunluğu, yaşlıların kentleşme açısından önemli bir avantaj sahibi olduklarını göstermektedir. Gerek göç deneyimi gerekse Ankara'da yaşama süresi açısından iki küme arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Erkek yaşlılar arasında sosyal güvencesi olmayan kimse yokken kadın yaşlıların % 5.5'i sosyal güvenceden yoksundur.

Meslek sahibi olma oranı erkeklerde daha yüksektir ve iki küme arasındaki fark anlamlıdır.

Yüzde 84.9'u sürekli bir gelire sahip olan yaşlıların, ortalama geliri 553.700 bin TL'dir. Kadınların gelir ortalaması (482.300) erkeklerden (660.240) belirgin bir şekilde (fark anlamlı) düşüktür. Kadınlarda ve erkeklerde, sürekli bir gelire sahip olma durumu açısından, anlamlı bir fark yoktur.

Yaşlıların gelir kaynakları arasında ilk sırada emekli maaşı, ikinci sırada ise kira geliri yer almaktadır.

Yaşlıların yarıdan çoğu gelirini yeterli bulmamakta; % 18.4'ü "dışardan" ekonomik yardım almaktadır. Yardım alma oranı kadınlarda, erkeklere oranla, daha yüksektir.

Yaşlıların yaklaşık %90'ı kendisine ait bir evde oturmaktadır. Bu açıdan erkekler ve kadınlar arasında fark yoktur.

Kadın yaşlılar arasında yalnız ve çocuklarıyla birlikte yaşama; erkek yaşlılar arasında ise eşiyle ve eşi ve çocuklarıyla birlikte yaşama oranı daha yüksektir. İki küme arasındaki farklılık anlamlıdır. Yalnız yaşayan kadınların %36.4'ü yalnız yaşamayı bir zorunluluk sonucu seçmişlerdir. Zorunluluk sonucu yalnız yaşamının karşılaşılan sorunlarla baş etme açısından bir dezavantaj oluşturduğu söylenebilir.

Yaşlıların % 88.5'inin Ankara'da en az bir çocuk sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Yaşlıların tamamına yakını çocukları tarafından ziyaret edildiğini belirtmiştir. Yaşlıların çocukları tarafından ziyaret edilme sıklığı incelendiğinde ise haftada bir ve daha sık ziyaret edildiğini belirten kadın yaşlılar erkek yaşlılardan fazladır.

Yaşlıların serbest zaman değerlendirme biçimleri genelde "alt ve orta sınıf" alışkanlıklarını yansıtmaktadır.

Yaşlıların yarısından fazlası (%61.6) bir sağlık sorunu olduğunu belirtmekte; yaklaşık yarısı (%49.7) da bir sağlık sorunu ile karşılaştıklarında yakınlarından her hangi bir yardım alamadıklarını belirtmektedir. Böyle durumlarda yardım alınan yakınlar ise öncelikle çocuklar ve eş gibi aynı aileden kişiler ile daha uzak sayılan diğer akrabalar, komşular ve arkadaşlardır.

Yaşlıların çoğunluğu (% 61.1) günlük yaşamda, küçük onarımlar, ev temizliği, fatura ödemeleri, alışveriş, ulaşım, yemek yeme ve okuma gibi çeşitli güçlüklerle karşılaşmaktadırlar.

Etkinliklerini özellikle kentsel çevrelerde sürdüren "Yaşlı Dayanışma Merkezleri"nin buldukları çevrelerde yaşayan yaşlılar üzerinde yapıla-

cak araştırmalar, bu merkezlerde verilecek hizmetlerin programlanması açısından son derece önemlidir. Yaşlıların ailelerine ve topluma yük olan insanlar olarak algılanmalarının son derece yanlış olduğu bu gün artık bilinmektedir. Tersine yaşlılar yılların verdiği bir deneyimle toplumsal yaşama etkin ve üretken bireyler olarak katkıda bulunabilirler (Duyan, 2000: 118). Özellikle kentlerde, yaşlıların toplumsal yalıtımı ile sonuçlanan toplumsal ve fiziksel çevreye dair tasarım yanlışları dikkat çekicidir (Kalınkara, 2000: 85). Yaşlıların yaşam koşullarının iyileştirilmesi onların topluma katkılarının niteliğini artıracaktır. Bu çerçevede sosyal hizmetlerin işlevi belirleyicidir (Piyal ve Piyal, 2002: 81-90).

Bu araştırmalardan elde edilen verilerin bir yandan bu tür merkezlerin ilk kurulma aşamasında temel teşkil etmesi; bir yandan da var olan merkezlerin çalışmalarını değerlendirmede ve bu çalışmalara yön vermede işlevsel olması beklenir. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar ile Kocatepe Yaşlı Dayanışma Merkezinin hizmet çevresinde bulunan yaşlı nüfusun özellikleri ve gereksinimleri hakkında daha çok bilgi elde etmek amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

- ARLI, M., N. Şanlı ve H. Demirel (2002). "Kentlerde ve Kırsal Bölgelerde Yaşlıların Sosyal Hizmet Gereksinimleri". *Değişen Türkiye'de İnsan Hakları Açısından Sosyal Hizmetler* (Ed. Kasım Karataş). Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayın No: 006 ss: 209-224.
- DUYAN, V. (2000). "Yaşlılık ve Gerontolojik Sosyal Hizmet". *Antropoloji ve Yaşlılık*. (Ed. Gönül Erkan ve Vedat Işıkkhan). Ankara: HÜ Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No: 006 ss: 118-124.

- EMİROĞLU, V. (1995). *Yaşlılık ve Yaşlıların Sosyal Uyumunu*. Genişletilmiş İkinci Baskı. Ankara.
- GÜRAN KOŞAR, N. (1996). *Sosyal Hizmetlerde Yaşlı Refahı Alanı*. Ankara.
- HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ NÜFUS ETÜTLERİ ENSTİTÜSÜ (1999) *Demografi ve Sağlık Araştırması*.
- KALINKARA, V. (2000). "Yaşlılıkta Sosyal Katılım ve Kent Hizmetleri". *Antropoloji ve Yaşlılık*. (Ed. Gönül Erkan ve Vedat Işıkhan). Ankara: HÜ Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No: 006 ss: 77-86.
- KARATAŞ, K. (1987). "Gecekondu Ailelerinin Kentle Bütünleşmelerini Engelleyen Nedenler ve Ortaya Çıkan Toplumsal Sorunlar". (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). HÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı. Ankara.
- KARATAŞ, K. (1995). "Sosyal Hizmetlerde Yatırım Politikaları: SHÇEK Örneği". *Sosyal Hizmet Sempozyumu'95: 30. Yılında Sosyal Hizmet ve Geleceğe Yöneliş*. 22-24 Kasım 1995. Ankara.
- KARATAŞ, K. (2002). "Kentleşmenin Dinamik Bir Aracı Olarak Toplum Merkezleri: Bir Yaklaşım Modeli Önerisi". *Sosyal Hizmet Sempozyumu'98: Kentleşme Sürecinde Sosyal Hizmet* (Ed. Ümit Onat). Ankara: HÜ Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No: 10 ss: 62-66.
- KARATAŞ, S. (1988). "Yaşlılarda Yaşam Doyumunu Etkileyen Etmenler". (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). HÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı. Ankara.
- KARATAŞ, S. (2000). "Sosyal Değişme ve Yaşlılık". *Antropoloji ve Yaşlılık*. (Ed. Gönül Erkan ve Vedat Işıkhan). Ankara: HÜ Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No: 006 ss: 152-162.
- KARATAŞ, S. Kasım Karataş ve Cemalettin Şenol (1989). "Huzurevinde Kalan Yaşlıların Yaşam Doyum Düzeyleri ile Ölüm Kaygıları Arasındaki İlişki". *XXIV. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi: Bilimsel Çalışmalar*, 15-21 Ekim 1989. Mersin.
- PEKCAN, H. (2000). *Antropoloji ve Yaşlılık*. (Ed. Gönül Erkan ve Vedat Işıkhan). Ankara: HÜ Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No: 006 ss: 51-54.
- PERLMUTTER, M. ve E. Hall (1992). *Adult Development and Aging Second Edition*, New York: John Wiley and Sons, Inc.
- PİYAL, B. ve B. Piyal (2002). "Kent emeklilerinin Yaşam Koşullarının İyileştirilmesinde Sosyal Hizmetlerin İşlevleri" *Sosyal Hizmet Sempozyumu'98: Kentleşme Sürecinde Sosyal Hizmet* (Ed. Ümit Onat). Ankara: HÜ Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No: 10 ss: 81-90.
- SEZAL, İ. (2001). "Türkiye'de Eğitim ve Nüfus: Yapılar ve Etkileşimler" *Nüfus ve Kalkınma, Özbay F. ve Diğerleri*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Yayın no: NEE-HÜ 01.02.
- TUFAN, İ. (2001). "Yaşlanan Dünyada Bir Delikanlı: Türkiye" *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 12 (3), 27-49.
- TUFAN, İ. (2002). *Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık*. İstanbul: Aykırı Yayıncılık, Araştırma Dizisi-9.